

”Jurnalul Suedez” al Gabrielei Melinescu, între obsesie și luciditate

Drd. Maria Dobrinou

Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Abstract: *The confessional literature of Romanian writers, who, out of ideological or personal reasons were forced to live in exile, cannot exclude the five volumes of "Swedish Journal", written by Gabriela Melinescu which, although insufficiently analyzed by entitled critics, stand out as striking diaristic landmarks of originality and intimacy. Almost obsessively approaching universal themes such as love, death, dreams, in a deeply personal way, through the means of introspection of an almost painful sincerity, the diary of this writer who settled in Sweden starting with 1975 engages the reader into a process of participatory decoding of the writer's soul, permanently tortured by memories and troubling connections with the past from the communist period, in which the security apparatus was on the trail of undesirable writers, she among them and also very close to the poet Nichita Stănescu, who was also into the security visor.*

Keywords: *exile, diary, dream, obsession, sincerity*

Demersul asupra operei scriitoarei Gabriela Melinescu, cu accent în special pe jurnal, se constituie în analiza unei creații multilingve, provenind din cosmopolitismul scriitoarei, care se vede obligată să aleagă exilul și schimbarea de macaz, de la limba română la limba suedeză, devenind astfel un fel de liant dintre două culturi foarte diferite, mai ales prin necesitatea de a se integra în cultura suedeză, cu răsunet la nivel mondial, astfel cultura română capătând o valoare și mai mare și implicit, noi valențe.

Apărut în Suedia inițial fragmentar, sub titlul *Jurnalul unui egoist solitar*, *Jurnalul suedez* al Gabrielei Melinescu, care ocupă un loc de cinste în tematica literară a exilului, devine un jurnal de angoasă existențială, observând și notând detalii semnificative ale temporalității de fiecare zi, a evenimentelor semnificative ale evoluției personalității scriitoarei, aceasta mărturisindu-și, cu o sinceritate debordantă, demersul de a-și consemna zilnic trăiri personale și evenimente cotidiene.

Astfel, existența Gabrielei Melinescu cuprinde o înșiruire cronologică și evolutivă a tot ce a trăit și simțit în această perioadă destul de grea a exilului în Suedia, în care se desăvârșește și se înalță spiritual, perioadă în care, așa cum ne mărturisește, va fi una de o intensitate și de un dramatism extrem, datorită suitei de schimbări marcante pe multiple planuri în viața scriitoarei: personal, politic, de adaptare la o cultură și la o limbă complet străine, schimbări referitoare la libertatea de exprimare. Scriitoarea face notații asupra futilității timpului, căutând în permanență să-și depășească condiția și să fie la înălțimea standardului cultural pe care l-a lăsat în țara natală, dar și la înălțimea culturii suedeze, care acordă Premiile Nobel.

Dimensiunea crizei existențiale este augmentată în special de evenimentul marcant de debut al jurnalului – decizia de a emigra definitiv și confruntarea cu universul complet străin și aparent ostil al Suediei, care predispune la o perpetuă observarea detaliului și diferențelor culturale, o detaliere plină de sensibilitate a mediului înconjurător, al acestui misterios popor nordic pe care scriitoarea ni-l descrie și nouă în mod progresiv, urmând metamorfozele luminii și succesiunea firească a anotimpurilor: “N-am să uit niciodată clipa în care am pus piciorul pe pământ necunoscut, pe aeroportul Arlanda din Stockholm, totul ascuns într-o ceață albastră și cerul având toate nuanțele gri ale perlei. Știam că mi-am pierdut țara copilăriei și că poate n-am s-o mai revăd niciodată.”[1]

Pornind de la afirmația lui Iulian Boldea, conform căreia “...scriitorii români ai exilului fac parte, fără nicio îndoială, din circuitul de valori al spiritualității românești. Ei sunt produsul matricei spirituale mioritice, pe care au purtat-o în sinele lor cel mai adânc, oriunde au fost siliți să se oprească, cu voie, sau, mai ales, fără de voie, în peregrinările lor. De aceea, literatura română nu poate fi întreagă fără operele lor, în care realitățile autohtone transpar cu insistența pătimășă a unor obsesii.”[2] considerăm oportun demersul nostru de a încerca o decodificare a operei Gabrielei Melinescu din această perspectivă a exilului și a transfigurării, atât a paradgmei ontologice, cât și a celei artistice, care transpare ca un dor teribil și implacabil, prin care individul rămâne legat de spațiul în care s-a născut și la care continuă să se

întoarce, prin memorii dureroase, prin convulsii răscolitoare ale eului exilat la care ne invită să luăm parte și astfel ne obligă să vrem să înțelegem mai mult din acest sentiment cathartic al exilului, “purificator nu doar prin deșurubarea geografică, ci și prin ruperea tragică a ființei de spațiul său matricial spiritual.” [3]

Pe parcursul întregii sale opere, dar în special pe parcursul celor 5 volume de ”Jurnal Suedez”, Gabriela Melinescu ni se dezvăluie dintr-un preaplin sufletesc, scrutându-și sinele foarte adânc și astfel textul său revelându-se ca un instrument de autocunoaștere: „Țin acest jurnal ca un detectiv pentru a descoperi în primul rând: a mă descoperi pe mine cu intențiile mele și alegerile mele atât de iraționale” [4]. Astfel, acțiunea noastră își propune o valorificare a multiplelor valențe identitare, culturale, literare, ideologice, sociale și politice ale operei sale diaristice, cu scopul unei interpretări originale a jurnalului Gabrielei Melinescu în contextul identității și interculturalității.

Considerăm abordarea acestei teme a fi una de interes, deoarece, în cadrul acestui globalism pe care-l trăim, ea o revelează pe Gabriela Melinescu ca pe o reprezentantă de marcă a diaristicii românești în context european, alături de alte nume mari ale diasporei, dintre care îi amintim pe Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Nina Cassian, Herta Muller, Petru Popescu, în opera cărora, așa cum afirmă tot Iulian Boldea, “memoria exilului românesc devine un spațiu în care trauma identitară se întretaie cu nevoia confesiunii.[5]”

După ce în România a fost nevoită să treacă printr-o serie de transformări sufletești, precum moartea tatălui și despărțirea de Nichita Stănescu, pe care l-a iubit și care a iubit-o nespuse de mult, poeta a ales calea exilului, ca șansă de regăsire a adevărilor esențiale ale vieții, alături de editorul René Coeckelberghs, omul iubit, care din nefericire, moare destul de tânăr.

Reprezentantă a literaturii insurgente a anilor '60, pe care o reîmprospătează cu un lirism propriu și o mistică simbolică, exprimându-se uneori haotic, alteori excesiv, Gabriela Melinescu se identifică cu jurnalul ei suedez pe care scriitoarea îl face să fie perceput aproape asemeni unui personaj central, *menținându-se astfel într-o permanentă comunicare și cât mai aproape de mult iubita limbă română, care simte cum crește din ea și pe care nu o poate părăsi.*

Scriitura diaristică ne introduce într-un labirint al subiectivității, parcă dorind să scrie timpul și să-l oprească în loc, timpul fiind una din macroteleme melinesciene, alături de vis, iubire, viață, moarte, dezvăluindu-ne întregul său zbucium existențial, cu toate vicisitudinile pe care a fost nevoită să le traverseze (izolarea într-o țară străină, apoi însingurarea, după dispariția lui René). Pe măsură ce trece timpul, descoperă o lume nouă, se confruntă cu ceea ce ea însăși definește drept un „război al limbilor”, pe care-l duce în paralel cu un război al sinelui.

Paragraful de descriere al primului volum îl face Adriana Bittel spunând: „Gabriela Melinescu își notează întâmplările și trăirile cu tot zbuciumul unei femei care pune mai presus de orice arta, iubirea și dreptatea. Nu e deloc o ascetă severă și fără umor. Dimpotrivă, ea se bucură cu o feminitate cuceritoare de spectacolul vieții. De un interes special pentru noi e faptul că în paginile cărții apar frecvent amintiri din România și prieteni scriitori (pe lângă iubitul ei Nichita, asupra căruia stăruie în pagini extraordinare și pe care nu încetează nicio clipă să-l iubească, sînt prezenți și Nicolae Breban, Al. Ivăsiuc, Dumitru Tepeneag, Paul Goma, Sinziana Pop, Ileana Malancioiu, Matei Calinescu s.a.).”

Firea ei prietenoasă și caldă o face să fie mereu înconjurată de un cerc de prieteni buni, fie români, pe care-i promovează cu bucurie în Suedia, fie prieteni suedezi, care vom vedea că-i sunt aproape în clipele cele mai grele ale existenței sale. Constatăm că scrie cu oarecare încăpățănare, dorind *să se descopere pe sine, să evadeze din realitatea dureroasă și să oprească trecerea blestemată a timpului.* Cititorul simte în paginile ei confesive această durere pustiitoare, care parcă mutilează sufletul și-l transformă într-un vampir bântuitor. Singura odihnă o află doar prin scris, desen și gravură, arte care o definesc și liniștesc.

Pe coperta-spate a jurnalului care deschide seria celor cinci volume de jurnal suedez, Gabriela Melinescu însăși vorbește despre această obsesie a sa de a scrie timpul și de a surprinde fabulosul și în același timp grotescul spectacol al vieții:”Primul volum al acestui jurnal suedez cuprinde însemnări începând din anul 1976, la câteva luni după sosirea în Suedia, până în 1983. Șapte ani în care au avut loc multe schimbări în viața mea. Acești ani sunt reflexul inițierii într-o lume nouă, în care m-am integrat încercînd să elucidez legătura dintre om și universul sau, dintre viața personală și cea interioară; doua vieți

diferite care stau ca esență în chiar alcătuirea timpului de trăit. Timp în care trecutul - în țara de origine, România -, departe de a se stinge, s-a dezvoltat mereu în neprevăzute coerențe. A scrie *timpul* - m-a obsedat mereu, a contempla de departe și de foarte aproape grandiosul spectacol al vieții, a mă vedea deopotrivă ca autor și personaj al propriei vieți, permanent în căutarea unor noi impulsuri creatoare pentru a trăi intens, pasionat, în timp și netimp, în probe dureroase; a găsi motive de supraviețuire chiar și în haos. Într-un fel, acest jurnal, fragmente de viață, e o încercare de a-mi explica, de asemenea, insertia în lume, bucuria și durerea care decurg din evenimentul capital - *a fi*. Eveniment firesc și straniu, în care raționalul și iraționalul hărțuiesc toate ființele purtându-le, totuși, cu mâna sigură, către un port necunoscut.”

Ieșirea din spațiul comunist și intrarea într-o lume liberă, vechiul și noul așadar, generează nevoia de confesiune, dar spre deosebire de alte jurnale, “tipică...este alternanța obsesivă a momentelor dintre “miracol” și “tragedie personală”. Criticul Dan Cristea recunoaște în jurnal miracolul salvării și al supraviețuirii, al fortificării, consolidării și afirmării de sine într-un mediu străin, miracolul scrisului. De cealaltă parte, se situează șirul nesfârșit “...de nefericiri, care culminează cu tragedia morții unor ființe dintre cele mai dragi și apropiate”: tatăl care se sinucide, mama, “iubitul stelar”, Nichita Stănescu (descrie pe parcursul primului volum), iar mai târziu, Rene, soțul ei. Dan Cristea consideră că tocmai amestecul acestui sentiment al catastrofei cu o mistică a salvării este exemplar pentru acest jurnal. Ceea ce se desprinde din el este de fapt “o filosofie a vieții”, care se articulează după următorul principiu: “viața ne trăiește mai mult decât o trăim noi pe ea”, iar “jocul existenței este un joc al predestinării și al coincidențelor misterioase unde... trebuie să ne preocupăm doar de lucrurile care depind de noi și se pot afla sub controlul nostru.” Analiza tuturor celor cinci volume poate reprezenta o cercetare exhaustivă, care nu face obiectul cercetării noastre limitate de acum.

Jurnalul suedez al Gabrielei Melinescu reprezintă, așadar, una dintre cele mai valoroase contribuții la corpusul diaristicii feminine. Am remarcat la Gabriela Melinescu specificitatea jurnalului său văzut ca un amalgam artistic, un laborator în care creează și în care se contopesc diverse tipuri de jurnal: jurnalul epistolar, jurnalul afectiv, jurnalul nostalgiei pentru limba maternă, jurnal de exil, jurnal al vieții interioare, nebănuite, jurnal al evenimentelor familiale aparent insignifiante, jurnal boem, al artistului, jurnal al visului, jurnal spiritual, de comuniune intimă cu divinitatea, jurnal ecologist și pacifist, toate aceste componente ale scriiturii intime fiind reunite sub umbrela jurnalului de existență, care nu este foarte bine reprezentat în cultura română. Aici notația cotidiană nu apare dintr-o criză, ci dintr-o nevoie interioară de decantare, de limpezire și inspirație.

“Combustia ființială, ardoarea sentimentală, umbra lui Nichita, întâlnirea destinală cu René, comunicarea lor onirică, intensitatea trăirilor din vis o epuizează și, paradoxal, o întăresc.”[5]

Putem vorbi deci, în cazul Gabrielei Melinescu, de un jurnal total, adânc, profund, surprinzător prin sinceritatea confesiunii și a obsesiei tematice, prin multiculturalismul promovat, tiparele identitare, realismul magic și fantasticul inedit ca elemente salvatoare, de evadare din realitatea sufocantă, toate acestea conferind o unicitate incontestabilă întregii sale scriituri, nu doar operei diaristice.

Note finale:

[1]Gabriela, Melinescu, *Jurnal suedez*, Vol. I, Editura Polirom, Iași, 2002, p 5

[2]Iulian Boldea, *Exilul literar românesc, între traumă și luci ditate*, accesat la 15.06.2023, disponibil la adresa: <https://revistavatra.org/tag/literatura-exilului>

[3]Ibidem

[4]Op. cit., p. 27

[5]Adrian Dinu Rachieru, *Gabriela Melinescu, între viață și scris*, disponibil la adresa: <https://www.contemporanul.ro/eseu-publicistica/gabriela-melinescu-intre-viata-si-scris.html>, accesat la 10.06.2023.

Bibliografie:

Melinescu, Gabriela, *Jurnal suedez, vol. I (1976-1983)* București, Editura Polirom, 2003.

Melinescu, Gabriela, *Jurnal suedez, vol. II (1984-1989)* București, Editura Polirom, 2003.

Melinescu, Gabriela, *Jurnal suedez, vol. III (1990-1996)* București, Editura Polirom, 2004.

Melinescu, Gabriela, *Jurnal suedez, vol. IV (1997-2002)* București, Editura Polirom, 2008.

Melinescu, Gabriela, *Jurnal suedez, vol. V (2002-2006)* București, Editura Polirom, 2010.

Articole:

Boldea, Iulian, *Exilul literar românesc, între traumă și luci ditate*, accesat la 15.06.2019, disponibil la adresa: <https://revistavatra.org/tag/literatura-exilului>

Rachieru, Adrian Dinu, *Gabriela Melinescu, între viață și scris*, disponibil la adresa: <https://www.contemporanul.ro/eseu-publicistica/gabriela-melinescu-intre-viata-si-scris.html>, accesat la 10.06.2023.